

RĂSPUNDEREA DISCIPLINARĂ RAPORTATĂ LA INDEPENDENȚA JUDECĂTORULUI

DISCIPLINARY LIABILITY IN RELATION TO JUDICIAL INDEPENDENCE

GAVRILENCO Natalia,
doctorandă, USM

CZU: 347.962.3:343.162

Summary

From the perspective of the judge's disciplinary liability, we emphasize the need to achieve a balance between the desire to sanction the judge and the need to respect his independence. Maintaining this balance is possible by understanding the concept of the judge's independence by highlighting the national legal framework, as well as identifying the facts that can be treated as disciplinary violations in the activity performed by the judge.

Keywords: *disciplinary liability, judge's independence, disciplinary violation.*

Independența judiciară este prezentă în momentul în care lipsesc orice influențe ale guvernului, parlamentului sau alte instituții sau interese private. Astfel, Constituția Republicii Moldova, prin prisma art. 6 stipulează expres că: “În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sânt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției.” În cadrul sistemului democratic de aplicare a principiului separației celor trei puteri, pentru garantarea statului de drept este importantă existența unei puteri judecătorești independente.

În acest sens, independența judiciară reprezintă o consecință a principiului separației puterilor și se referă atât la independența structurală a sistemului de justiție (independența instituțională), cât și la independența individuală a judecătorilor (independența personală).

În aceeași ordine de idei și în Hotărârea nr. 25/2014, Curtea Constituțională a menționat că: “independența puterii judecătorești nu poate fi asigurată fără o independență instituțională și structurală, care permite angajarea de personal juridic calificat și posibilitatea organizării interne a instanțelor judiciare.” Astfel independența judecătorului este un principiu esențial și este dreptul cetățenilor oricărui stat, inclusiv a judecătorilor. Reieșind din cele menționate, Curtea a statuat două aspecte ale independenței judecătorului: un aspect individual/personal și unul instituțional/funcțional.

Independența funcțională.

Potrivit Curții, independența funcțională presupune, pe de o parte, ca judecătorii să nu fie influențați de către executiv sau legislativ, iar, pe de altă parte, ca

instanțele judecătorești să nu fie supuse ingerințelor din partea puterii legislative, puterii executive sau a justițiabililor. [1]

Statul democratic modern ar trebui să se bazeze pe separația puterilor. Fiecare judecător în parte ar trebui să facă totul pentru a susține independența juridică atât la nivelul individual, cât și la cel instituțional.

Independența personală.

Independența personală vizează statutul judecătorului, care trebuie să-i fie asigurat prin lege. În principal, criteriile de apreciere a independenței personale sunt: modul de recrutare a judecătorilor; durata numirii; inamovibilitatea; fixarea salariului judecătorilor prin lege; libertatea de expresie a judecătorilor și dreptul de a forma organizații profesionale, menite să apere interesele lor profesionale; incompatibilitățile; interdicțiile; pregătirea continuă; răspunderea judecătorilor. [1]

Conform prevederilor Constituției Republicii Moldova, art.114-116, „justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești, judecătorii fiind independenți, inamovibili și imparțiali”, iar „funcția de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice”.

Codul de procedură civilă al Republicii Moldova prevede la art. 20 alin.(1) că „puterea judecătorească este separată de puterea legislativă și de cea executivă în conformitate cu Constituția Republicii Moldova, cu prezentul cod și cu alte legi”. Același articol la alin.(2) prevede că „la înfăptuirea justiției, în pricini civile, judecătorii sunt independenți și se supun numai legii. Orice imixtiune în activitatea de judecată este inadmisibilă și atrage răspunderea prevăzută de lege”. [2]

Astfel, Legea cu privire la organizarea judecătorească, conține art. 1 – „Judecătorul, purtător al puterii judecătorești”, care la alin.(3) prevede: “Judecătorii instanțelor judecătorești sânt independenți, imparțiali și inamovibili și se supun numai legii.”[3]

Potrivit art. 17 al Legii nr. 544/95 cu privire la statutul judecătorului, prin următoarele modalitățile se asigură independența judecătorului:

- a) procedura de înfăptuire a justiției;
- b) procedeele de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție;
- c) declararea inviolabilității lui;
- d) secretul deliberărilor și interzicerea de a cere divulgarea lui;
- e) stabilirea răspunderii pentru lipsa de stimă față de judecată, judecători și pentru imixtiune în judecarea cauzei;
- f) alocarea resurselor adecvate pentru funcționarea sistemului judiciar, crearea de condiții organizatorice și tehnice favorabile activității instanțelor judecătorești;
- g) asigurarea materială și socială a judecătorului;
- h) alte măsuri, prevăzute de lege.”

Pentru a asigura independența justiției, diferite țări folosesc diverse mijloace de selecție pentru alegerea judecătorilor.

În acest context, o altă modalitate de a asigura independența judecătorilor este prin acordarea unui mandat pe viață a judecătorilor, care le oferă oportunitatea să ia decizii în conformitate cu statul de drept și discreția judiciară, chiar dacă aceste decizii sunt nepopulare din punct de vedere politic sau se opun unor interese puternice.

Recent, Republica Moldova s-a aliniat acestei modalități de asigurare a independenței judecătorului, aducând modificări esențiale art. 116 din Constituția Republicii Moldova. Acesta fiind un element de noutate pentru sistemul judiciar național, vom elucida succint etapele parcurse. În acest sens, a fost depusă sesizarea cu privire la interpretarea art. 116 alin.(2) din Constituție. [4] Prin care s-a ridicat problema referitoare la exercițiul competenței Consiliului Superior al Magistraturii privind numirea în funcția de judecător după împlinirea termenului inițial de cinci ani.

În Hotărârea nr. 38 din 07.12.2021, Curtea Constituțională a reținut că “ în sensul articolelor 1 alin. (3), 20, 116 alineatele (1) și (2) din Constituție, Consiliul Superior al Magistraturii nu dispune de o marjă discreționară în ceea ce privește numirea judecătorilor în funcție până la atingerea plafonului de vârstă. În exercițiul competenței de numire în funcția de judecător până la atingerea plafonului de vârstă, Consiliul Superior al Magistraturii va întreprinde măsurile legale pentru numirea judecătorului în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, fără nicio evaluare suplimentară din partea sa. Totuși, în cazul existenței unor suspiciuni rezonabile care pun la îndoială integritatea judecătorului sau de încălcare de către acesta a legislației, Consiliul Superior al Magistraturii poate sesiza Inspekția Judiciară în vederea desfășurării unui control suplimentar al candidatului. În cazul în care suspiciunile nu sunt confirmate, Consiliul Superior al Magistraturii va asigura numirea în funcție a judecătorului până la atingerea plafonului de vârstă.” [5]

Din 01.04.2022, art. 116 din Constituție este prezentat sub o altă dimensiune. La alin.(2) al aceluiași articol se stipulează că: „Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție, *în condițiile legii, până la atingerea plafonului de vârstă, de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii.* Președintele Republicii Moldova poate respinge o singură dată candidatura propusă de către Consiliul Superior al Magistraturii.”

Această intervenție a dus la excluderea termenului inițial de 5 ani de numire al judecătorilor, prevăzut la art. 116 din Constituție. Judecătorii vor fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea CSM.

La fel, a fost exclusă cerința deținerii „vechimei în funcția de judecător de cel puțin 10 ani” de către Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție prevăzută la art. 116 aliniatele (3) și (4) din Constituție. Prin aceste modificări s-a urmărit obținerea calității de judecător la CSJ și a persoanelor cu o vechime în funcție alta decât cea de judecător.

Lipsa independenței la judecători ar duce la un proces defectuos în activitatea de înfăptuire a justiției. Evaluarea modului în care este respectată independența judecătorului presupune analiza modalității de numire, suspendare, demisie și eliberare din funcție a judecătorului. Responsabil de garantarea independenței judecătorului este consiliul judiciar, standardele internaționale sugerând ca această instituție să fie reglementată chiar la nivel constituțional, actul fundamental al țării urmând să reglementeze compunerea, atribuțiile și autonomia sa. Un astfel de consiliu trebuie să aibă o influență decisivă în numirea, promovarea și disciplinarea judecătorilor. În Republica Moldova, acest consiliu judiciar este CSM, o instituție fundamentală a statului. [6, p.33]

Pe bună dreptate, independența judecătorului la examinarea cauzelor constituie una din condițiile cu privire la calitatea activității unui judecător ce înfăptuiește justiția. Dar, în același timp, statul și societatea pretinde sistemului de justiție să dea dovadă de responsabilitate. Fără această responsabilitate – atât la nivel instituțional, cât și la nivel individual – independența ar fi doar o protecție a arbitrarului și abuzurilor. [6, p.37]

Știind că există mai multe feluri de răspundere a judecătorilor, ne vom referi doar la răspunderea disciplinară. ***Astfel, independența judecătorului nu exclude necesitatea responsabilizării acestuia în realizarea actului de justiție.***

În preambulul documentului intitulat „Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară” se precizează că principiile pe care acest act le consacra sunt menite să stabilească standarde pentru conduita etică a magistraților, care „pornesc de la premisa că judecătorii sunt responsabili de conduita lor în fața unor instituții anume create pentru a asigura respectarea normelor judiciare, instituții ce sunt ele însele independente și imparțiale”. [7]

În același sens - al responsabilizării judecătorului național este și cadrul normativ în vigoare cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor.

În Republica Moldova, în anul 2014 s-a adoptat o nouă lege cu privire la răspunderea disciplinară a judecătorilor, fiind o noutate în sistem prin care se urmărea asigurarea unui echilibru între independența și responsabilitatea judecătorilor.

Ulterior, cu patru ani mai târziu, a fost modificată Legea nr. 178/2014, astfel sistemul a simțit o îmbunătățire și a figurat ca prioritate în Strategia de reformă a sistemului justiției pentru perioada 2011-2016 (prelungită până în anul 2017). Actualmente se regăsește din nou în proiectul Strategiei pentru asigurarea independenței și integrității sectorului justiției pentru perioada 2020-2023.

Cea mai recentă modificare a Legii nr. 178/2014 se atestă în 2020, în care se elucidează conceptele de „intenție” și „neglijență gravă” din conținutul unei abateri disciplinare și se recunoaște dreptul Ministerului Justiției de a sesiza Inspekția Judiciară în situația comiterii unor anumite abateri disciplinare de către judecători. De asemenea, prin modificările aduse la Legea 544, s-a renunțat la posibilitatea detașărilor în cadrul Inspekției Judiciare.

Pornind de la definiția abaterii disciplinare formulată în dreptul muncii și de la prevederile legale în materie, F. Dragomir definește abaterea disciplinară săvârșită de un magistrat ca fapta de încălcare, cu vinovăție sau din culpă, a normelor legale, regulamentare privind statutul magistratului, care aduce atingere activității și prestigiului justiției. [8, p.76]

Actualmente sunt elucidate unele abateri disciplinare, iar altele au fost eliminate. Sunt expres reglementate abaterile disciplinare care îi vizează pe judecătorii cu funcții de execuție, dar și reguli speciale pentru cei cu funcții de conducere sau care sunt membri în organismele disciplinare. Potrivit art. 4 din Legea nr.178/2014, faptele care constituie abateri disciplinare sunt:

a) nerespectarea intenționată sau din neglijență gravă a îndatoririi de a se abține atunci când judecătorul știe sau trebuia să știe că există una dintre circumstanțele prevăzute de lege pentru abținerea sa, precum și formularea de declarații repetate și nejustificate de abținere în aceeași cauză, care are ca efect tergiversarea examinării cauzei;

b) adoptarea unei hotărâri judecătorești prin care, intenționat sau din neglijență gravă, au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale persoanelor fizice sau juridice, garantate de Constituția Republicii Moldova și de tratatele internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte;

c) acțiunile judecătorului în procesul de înfăptuire a justiției care fac dovada incompetenței profesionale grave și evidente;

d) imixtiunea în activitatea de înfăptuire a justiției de către un alt judecător;

e) intervențiile ilegale sau exploatarea poziției de judecător în raport cu alte autorități, instituții sau funcționari fie pentru soluționarea unor cereri, pretinderea sau acceptarea rezolvării intereselor personale sau ale altor persoane, fie în scopul obținerii de foloase necuvenite;

f) nerespectarea secretului deliberării sau a confidențialității lucrărilor care au acest caracter, precum și a altor informații confidențiale de care a luat cunoștință în exercitarea funcției, în condițiile legii;

g) încălcarea, din motive imputabile judecătorului, a termenelor de îndeplinire a acțiunilor de procedură, inclusiv a termenelor de redactare a hotărârilor judecătorești și de transmitere a copiilor acestora participanților la proces, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane;

h) absențele nemotivate de la serviciu, întârzierea ori plecarea fără motive obiective de la serviciu, dacă aceasta a afectat activitatea instanței;

i) încălcarea normelor imperative ale legislației în procesul de înfăptuire a justiției;

j) neîndeplinirea sau îndeplinirea cu întârziere sau necorespunzătoare a unei obligații de serviciu, fără o justificare rezonabilă, dacă aceasta a afectat în mod direct drepturile participanților la proces sau ale altor persoane.

k) atitudinea nedemnă în procesul de înfăptuire a justiției față de colegi, avocați, experți, martori sau alte persoane;

l) încălcarea prevederilor referitoare la incompatibilitățile, interdicțiile și restricțiile de serviciu care îi privesc pe judecători;

m¹) nerespectarea prevederilor art. 7 alin. (2) din Legea nr. 325 din 23 decembrie 2013 privind evaluarea integrității instituționale;

n) obstrucționarea, prin orice mijloace, a activității inspectorilor-judecători;

p) alte fapte care aduc atingere onoarei sau probității profesionale ori prestigiului justiției în așa măsură încât se afectează încrederea în justiție, comise în exercitarea atribuțiilor de serviciu sau în afara acestora, care, după gravitatea lor, nu pot fi calificate doar ca încălcări ale Codului de etică și conduită profesională a judecătorilor.

În acest sens, putem menționa numărul mare de abateri disciplinare reglementate expres de lege și multitudinea de forme de comitere a acestora. Abaterile disciplinare sunt în strânsă legătură cu activitatea judecătorului, precum și evidențiază conduita de care acesta trebuie să dea dovadă atât în cadrul funcțiunii cât și în comunitate. Rolul fundamental al mecanismului tragerii la răspundere disciplinară a judecătorilor este unul pragmatic, concret și conștientizat, care are drept scop atât combaterea comportamentului dăunător al judecătorului, cât și rolul preventiv pentru alți judecători.

Concluzia ce se desprinde din cele expuse este aceea că obiectul analizei îl reprezintă răspunderea disciplinară a judecătorului în legătură cu activitatea jurisdicțională ce nu poate interveni decât până la limita în care independența acestuia nu este afectată.

O altă caracteristică a răspunderii disciplinare în raport cu independența judecătorului este aceea că în activitatea jurisdicțională răspunderea disciplinară a judecătorului poate fi antrenată numai în condițiile în care se evidențiază „intenția” sau „neglijența gravă”.

Instituirea unui control disciplinar asupra modului în care judecătorul înțelege să interpreteze normele de drept și probele administrate în cauza cu judecarea căreia a fost investit nu este de natură să afecteze independența acestuia, întrucât, în acest demers, judecătorul trebuie să decidă liber, fără nici o influență sau presiune.

Referințe bibliografice:

1. Hotărârea Curții Constituționale nr. 25 din 06.11.2014 privind controlul constituționalității unor prevederi ale Legii nr. 146 din 17 iulie 2014 pentru modificarea și completarea unor acte legislative (salarizarea funcționarilor publici din cadrul instanțelor judecătorești și a judecătorilor). [citat 10.12.2021]. Disponibil: <https://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=514?l=ro&tip=hotariri&docid=514>

2. Cârnaț T, Plămădeala P. Independența și imparțialitatea judecătorului prin prisma accesului liber la justiție. În: *Revista Națională de Drept*, nr.3, martie, 2009.
3. Legea cu privire la statutul judecătorului, nr. 544 din 20.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 59-60, art. 664.
4. Sesizarea cu privire la interpretarea art. 116 alin. (2) din Constituție și controlul de constituționalitate a alin. (1) din Legea nr.544/1995 cu privire la statutul judecătorului. [citat 10.12.2021]. Disponibil: 96a_2021.04.30.pdf (constcourt.md)
5. Hotărârea Curții Constituționale nr. 38 din 07.12.2021 pentru interpretarea articolelor 1 alin. (3), 20 și 116 alin. (1) și (2) din Constituție și controlul de constituționalitate al articolului 11 alin. (1) din Legea nr. 544 din 20 iulie 1995 privind statutul judecătorului (numirea în funcție a judecătorilor până la atingerea plafonului de vârstă).
6. Danileț C. Răspunderea disciplinară a judecătorilor în Republica Moldova. Evaluarea legislației și a practicilor. Document analitic. Centrul de Resurse Juridice din Moldova, Chișinău, 2020.
7. Manea T. Independența magistratului și răspunderea disciplinară a acestuia. Elemente de drept comparat. În: *Revista Institutului Național al Justiției*, Chișinău, nr.4 din 2014.
8. Dragomir F. Răspunderea penală a magistratului. București, 2011.